

אקטואריה - מסע בין נתונים, החלטות ואנשים

איך חברות הביטוח מוודאות שיהיה להן מספיק כסף לשלם בגין כל התביעות? ומה זה "רזרבות"?

אקטואריה - מסע בין נתונים, החלטות ואנשים

אירנה וייר

לסופר מידי שבוע עם רשימה מצרכים מדויקת. את הרשימה בנתה בהתאם לארוחות. 7 ימים כפול 3 ארוחות ביום כפול 4 אנשים. אמור להיות פשוט, לא?

מהר מאוד קרו שני דברים: היו שבועות שבהם האוכל נגמר כבר ביום חמישי כי הגיעו אורחים לא צפויים (ואז נדרשו להשלמות במכולת השכונתית היקרה) והיו פעמים שאכלו בעבודה או היו בחופשה והם שוב מצאו את עצמם זורקים אוכל.

ענבר הבינה שהיא חייבת לשנות את שיטת ההערכה. היא התיישבה ובנתה מחדש את הרשימה. הפעם היא כבר לקחה בחשבון את:

- השוני בין שלוש הארוחות - בוקר, צהריים וערב.
- השוני בין גודל המנות - התאומים אוכלים הרבה פחות מההורים.
- השוני בין הימים - בימי א' גיא אוכל רק במשרד, וביום ד' הילדים תמיד מזמינים חברים לצוהריים.

הסיפור הפשוט של תכנון לארבעה אנשים לשבוע אחד, התחיל להיות מורכב. וזו רק ההתחלה כי ענבר עדיין לא לקחה בחשבון שינויים שאפשר אולי להיערך אליהם ובלת"מים.

עכשיו דמיינו שמסיבה כלשהי, ענבר תצטרך לתכנן את הארוחות שנה קדימה. ואז יהיה עליה לקחת בחשבון עוד מרכיבים. למשל: ככל שהילדים גדלים, הם אוכלים יותר. או שאולי אחד מבני המשפחה יתחיל דיאטה ויאכל בעתיד פחות.

אם ענבר הייתה צריכה לעשות את זה לא רק עבור ארבעת בני משפחתה, אלא עבור עשרות אלפי אנשים, היה נדרש לה מודל חישוב מיוחד. ממש כמו המודל האקטוארי.

האקטוארים צריכים לתכנן מלאי כספי אשר ייתן מענה להתחייבויות החברה למשך שנים רבות קדימה. לכן הם חייבים להבין את דפוסי ההתנהגות של המבוטחים, ממש כמו שענבר הייתה צריכה להכיר את הרגלי התזונה של המשפחה. האם יש כאלה שתובעים פחות וכאלה יותר ובכמה? איזה שינויים קורים לאורך זמן באופן טבעי? איך גורמים חיצוניים משפיעים על ההתנהגות? מי נשאר איתנו לאורך זמן כלקוח? מה קורה למחירים במהלך השנים?

כיצד הופכים הערכה כללית להערכה מיטבית?

תהליך חישוב הרזרבות מתבצע כל רבעון וכולל שלושה שלבים:

שלב ראשון - איסוף נתונים. הנתונים נאספים ממגוון עצום של מקורות, החל מנתוני פוליסות שיש בפורטפוליו של חברת הביטוח, ניסיון עבר כגון תשלומי תביעות בשנים קודמות או שיעורי נטישת

על פי הדוח האקטוארי האחרון של המוסד לביטוח לאומי, הקרן שלו עתידה להתאפס ב-2036, ואז לא יוכל הביטוח הלאומי לשלם את ההוצאות שהוא מחויב אליהן. אירוע דומה התרחש גם בקרנות של הביטוחים הסיעודיים של קופות החולים. שינויים רגולטוריים, הזדקנות האוכלוסייה בישראל וגורמים נוספים, הביאו לעלייה מהירה במספר החולים הסיעודיים, להתרוקנות הקופות ולקריסת הביטוח הסיעודי של קופות החולים.

רבות דובר על הביטוח הסיעודי, אבל נשאלת השאלה, האם מצב כזה יכול להתרחש גם בענפים אחרים בחברות הביטוח ובקרנות הפנסיה? במטרה להתמודד עם סיכון כזה, יש בכל חברות הביטוח וקרנות הפנסיה, אקטוארים מוסמכים. בין היתר תפקידם בחברות הביטוח הוא להעריך את סכום הכסף שנדרש לחברת הביטוח, כדי שתוכל לשלם את כל התביעות העתידיות ולעמוד בכל ההתחייבויות שלה כלפי המבוטחים. הסכום הזה נקרא רזרבה או עתודה.

כיצד מחשבים רזרבות?

כדי לחשב רזרבות, כלומר לדעת להעריך את עלות התביעות הצפויות לחברה, צריך לחזות את העתיד. כדור בדולח פחות יעבוד פה, וגם שיטת "העתק הדבק" למה שהיה בשנה שעברה, רחוקה מלהיות מדויקת. בכל שנה חלים שינויים (למשל שינויים בתמהיל התיק המבוטח, שינויים רגולטוריים וכלכליים) ולכן שנה יש את "ההפתעות" שלה. כלומר, כל אותם דברים בלתי צפויים שמשפיעים באופן משמעותי על היקף התביעות (קורונה, מלחמות, אסונות טבע). לכן, האקטוארים נעזרים ב"מודלים אקטואריים" מורכבים.

מה הם "מודלים אקטואריים" ומדוע הם כל כך נחוצים?

אנסה להמחיש על ידי דוגמה יומיומית ופשוטה. ניקח למשל את משפחת צור, ההורים ענבר וגיא, והתאומים בני התשע.

במשך שנים גיא היה זה שערך את הקניות בסופר. בסופו של כל שבוע נשאר המון אוכל שנזרק לפח. ענבר וגיא שמו לב, בעקבות עליית המחירים בסופר, שבסוף כל חודש נשאר להם הרבה פחות כסף בעו"ש. ענבר, שהיא המחושבת מבין שניהם, הבינה שעליהם לדייק בקניות, ולקחה על עצמה את מטלת הסופר. כאדם מאוד מתוכנן, היא יצאה

המשך מהעמוד הקודם <<<

הדבר הוודאי ביותר בחיי האקטוארים הוא "אי הוודאות". אירועים גלובליים כמו מגפת הקורונה, מלחמות ואסונות טבע, לצד אתגרים מקומיים, מחייבים את האקטוארים בארץ לשנות את הנחות העבודה שלהם בתדירות גבוהה ולהתאים את המודלים שלהם בזמן אמת, כדי לשמור על חרבה הולמת.

לתנאי אי הוודאות מתווספים שני גורמים משמעותיים - דרישות הרגולציה המשתנות (שלעיתים מהוות מהפכה של ממש בשיטות החישוב או בהתנהלות העסקית של החברה או של כלל השוק), וכן הכרעות תקדימיות בבתי המשפט, שעשויות להשפיע על דפוסי התנהגות של המבוטחים, החלטות של שופטים בבתי משפט ומדיניות של תשלום תביעות בחברות הביטוח.

אקטוארים הם יותר מ"מכונות מספרים וחישובים". הם נדרשים לחשיבה אסטרטגית ומחויבים לתכנון ארוך טווח, לצד יכולת לבצע התאמות מהירות במידת הצורך. על ידי הערכת התחייבויות מיטבית לכיסוי תביעות עתידיות, הם לא רק מבטיחים שהחברה תוכל לעמוד תמיד בהתחייבויות שלה, אלא גם עוזרים לשמור על אמון הצרכנים ביכולת של חברת הביטוח להגן על מבוטחיה. בעולם של אי ודאות, אקטוארים מייצרים עוגן של יציבות ודואגים שהביטוח יישאר הגנה אמינה לעתיד של כולם.

הכתבת הינה F.I.L.A.A, מנכ"ל ACTUIT, בשיתוף אגודת אקטוארים בישראל ע"ר

לקוחות, דרך חקר שוק ועד נתונים מאקרו כלכליים. זה הבסיס לכל עבודה אקטוארית.

שלב שני - קביעת הנחות עבודה. האוטומט שלנו הוא להניח שמה שהיה הוא שיהיה. אלא שהאקטוארים כבר יודעים שזה אף פעם לא ככה, והם נדרשים להניח הנחות מושכלות לגבי העתיד. הם מתבססים על איסוף הנתונים ועל ניסיונם המקצועי. לדוגמה, השפעות של השינויים הרגולטוריים או השפעות עתידיות של הסביבה הכלכלית שטרם באו לידי ביטוי, אבל יתרחשו בעתיד הקרוב בסבירות מאוד גבוהה.

שלב שלישי - בנייה ותיקוף מודלים. בהתבסס על הנתונים ועל הנחות העבודה, האקטוארים משתמשים במודלים סטטיסטיים כדי לחשב תביעות ופרמיות עתידיות, מה שמאפשר להם להעריך את סכומי הכסף שנדרש לשמור בצד ככל שתחזית פרמיות בעתיד לא תספיק לכיסוי של תשלומי תביעות שיצטרכו לשלם. מודלים אלו משתכללים ללא הרף כדי להתאים את עצמם לנתונים המתעדכנים ולמגמות חדשות שנצפות מתוך הנתונים. על מנת לאתגר את נכונות ודיוק המודלים, הם נדרשים לבחון את טיב המודלים ואת איכות התחזית ביחס למציאות בחלוף הזמן, ובכך להמשיך ולשפר את הדיוק של ההערכות.

האתגרים הגדולים של האקטוארים

השאיפה של כל אקטואר היא להגיע ל"אומדן מיטבי". מחד, שיהיה בחברת הביטוח או בקרן הפנסיה מספיק רוזרה לתשלום תביעות עתידיות, ומאידך להימנע משמרנות שאינה לצורך, כדי לא לפגוע ברווחיות החברה.

חובת הפקדה לפנסיה על ידי שני מעסיקים שונים

בכל הצו סייג לגבי עובד שלו מספר מעסיקים. לעניין תקרת ההפקדה שנקבעה במסגרת הצו, על פי סעיף 6(ג) בגובה השכר הממוצע במשק, הרי שזו תוקנה לפי צו ההרחבה בדבר הגדלת ההפרשות לביטוח פנסיוני במשק, מיום 23.05.2016 ("הצו המתקן") החל מיום 01.07.2016 (ראו למשל בע"ע 7243-10-15 לנדסברג נ' גל-רוב ואח', פסקה 70), כך שהשכר הקובע לפנסיה (ההגדרה המתאימה בסעיף 2 לצו המתקן) יהיה שכרו האמיתי של העובד (אלא אם הוסכם אחרת) ולא פחות מהשכר הממוצע במשק (אם שכר העובד גבוה מהשכר הממוצע); כך שהתקרה לפי הצו תוקנה להיות רף מינימום (בשים לב לגובה שכרו של העובד, מעל או מתחת לשכר הממוצע, וכפוף להסכם אחר ככל שנערך).

למותר לציין כי כל פירוש אחר ממילותיו הכתובות של הצו, והצו המתקן לו, וכן כל פרשנות בדבר אי חלותו של הוראות הצו לגבי מעסיק בשל נסיבות ייחודיות (בין השאר קיומו של מעסיק נוסף), מצריך תימוכין מתאימים ובכלל זה פסיקה מתאימה של בית הדין.

הכתבת הינו יועמ"ש לשכת היועצים הפנסיונים בישראל (ע"ר)

סוגיות פנסיוניות וביטוחיות
עו"ד יניב גל

שאלה:

אם מעסיק אחד מפקיד לעובד לפנסיה מעל לשכר הממוצע במשק ואותו עובד מועסק במקום נוסף, האם חלה חובה על המקום הנוסף להפקיד לעובד לפנסיה?

תשובה:

נכון להיום, אין כל הסדר ייחודי בדין החל על הפקדות לפנסיה בדבר עובד במספר מקומות עבודה.

ככל שאין הסכם קיבוצי או צו הרחבה רלוונטיים לאותו ענף עבודה החל על הצדדים ליחסי ההעסקה, הכלל הוא לפי רישא לסעיף 4(א) לצו ההרחבה (נוסח משולב) לפנסיה חובה 2011 ("הצו"), לפיו "צו זה יחול על כל עובד המועסק או שיועסק בכל מקום עבודה", ואין